

Debattinlägg: ”Förhoppningsvis går vård- och omsorgssektorn stärkt ur covid-19-krisen. Personalen måste få de arbetsvillkor de förtjänar.”

Nu är det än mer uppenbart att organisationsformer som New Public Management och just in time, liksom vinstkrav, inte fungerar vare sig för dem som vårdar eller ska vårdas. Det skriver Maria Stanfors, professor i ekonomisk historia vid Ekonomihögskolan i Lund.

Under den rådande coronakrisen har det blivit extra tydligt hur viktigt det är med fungerande vård och omsorg, inte minst i ett samhälle med många äldre. Vårdanställda applåderas för storartade insatser under svåra förhållanden. Redan innan coronaepidemien bröt ut var vård- och omsorgssektorn hårt pressad och anställda larmade om brister i arbetsmiljö, organisation och patientsäkerhet.

Efter corona är det dags för arbetsgivare som regioner och kommuner att satsa på stora samhällsviktiga arbetstagargrupper, både när det gäller arbetsvillkor och löner, och samtidigt öka jämställdheten. Utifrån ett jämställdhetsperspektiv spelar offentlig sektor en särskild roll som arbetsgivare, och genom att tillhandahålla service som möjliggör ännu fler kvinnors förvärvsarbete och oberoende.

I och med coronavirusets framfart är mycket annorlunda. Sjukdom, död, nedstängda samhällen och en världsekonomi i koma präglar nyhetsrapporteringen och många människors liv.

Det råder brist på både skyddsmaterial och vårdpersonal. Men också tidigare var berättelser om en vårdsektor i kris återkommande nyheter. Det handlade om intagningsstopp, överfulla avdelningar och långa köer till behandlingar, men också om anställda som arbetade under alltmer pressade förhållanden i och med en slimmad vårdorganisation och ständiga sparkrav. Rapporterna var många om en äldreomsorg i kris med låg bemanning. Samtidigt ökade vårdbehoven bland äldre.

Inom Region Skåne sade sjuksköterskor, flera med specialistkompetens, upp sig på grund av dålig arbetsmiljö. Kritiken gällde ofta arbete under stark press och scheman som inte tillåter planering och återhämtning.

Under senare år har sjukfrånvaron ökat bland kvinnor i så kallade kontaktyrken, där man arbetar med människor, till exempel inom vård och omsorg.

Att arbeta hårt och mycket kan fungera bra om det kompenseras, bland annat med meningsfull återkoppling och vila. Omfattande forskning visar att stress kan vara positivt, men inte om den finns hela tiden och om orsaken ligger utanför ens egen kontroll.

Ekonomisk teori säger att när efterfrågan på något är större än utbudet stiger priset. Lön är priset på arbetskraft. Även före coronan rådde brist på sjuksköterskor och annan vårdpersonal – kvinnodominerade yrken som har lägre genomsnittslön än likvärdiga mansdominerade yrken.

En förklaring är det som kallas värdediskriminering, alltså att det finns omotiverade skillnader i lön mellan yrken med lika kvalifikationskrav. På den svenska arbetsmarknaden yttrar det sig till exempel i att arbeten inom vård och omsorg, som i huvudsak utförs av kvinnor, har lägre lön jämfört med arbeten som domineras av män. Denna typ av löneskillnad har visat sig svårt att komma till rätta med.

Yrke är den faktor som förklarar störst del av löneskillnaderna mellan könen. Män och kvinnor arbetar fortfarande till stor del i olika yrken som ger olika lön. Kvinnodominerade yrken har generellt sett lägre lön än mansdominerade.

En annan förklaring är att en del arbetstagargrupper istället för pengar har förhandlat sig till bättre arbetsvillkor. Det har inte hänt eftersom kvinnodominerade yrken, exempelvis inom vård och omsorg, har sämre arbetsmiljö än könsintegrerade yrken. En tredje förklaring är att anställda med en eller få arbetsgivare har svårt att utverka stora löneökningar.

Konjunkturinstitutet visar att sjuksköterskors löner i viss mån har ökat i och med fler arbetsgivare och konkurrens bland dem, men ökningen är liten och avhjälp inte bristen på personal då de flesta med rätt utbildning redan arbetar i yrket.

Dessutom är det svårt för stora grupper att få stora lönelöft eftersom det kostar arbetsgivaren mycket.

För att hantera den ekonomiska kris som uppstått som konsekvens av corona satsar regeringen på olika finanspolitiska paket. En del riktar sig till kommuner och regioner och satsningarna finansieras genom att den nu låga statsskulden ökar.

I och med att det uppstått en kris måste politiker tänka på nya sätt. Ytterligare förstärkning av kommuner och regioner kan vara betydelsefullt i hanteringen av covid-19-krisens direkta effekter på vården och dess anställda. De säkrar befolkningens välfärd men också sysselsättningen för en stor grupp.

Covid-19 testar den svenska vårdsektorn. Samtidigt är det än mer uppenbart att organisationsformer som New Public Management och just in time liksom vinstkrav inte fungerar vare sig för dem som vårdar eller ska vårdas.

Förhoppningsvis går den svenska vård- och omsorgssektorn starkt ur covid-19-krisen. De som arbetar inom den måste få de arbetsvillkor de förtjänar och jämställda löner. Det är särskilt viktigt med tanke på att det framöver behövs fler som arbetar med att ta hand om landets växande grupp av äldre.

Maria Stanfors, professor i ekonomisk historia, verksam vid centrum för ekonomisk demografi vid Ekonomihögskolan i Lund.